

lak elkezdenek párologni. Szegénykém nagyon megfázott. Úgyhogy az egész esküvőn prüszkölt.

Szóval lezajlott az esküvő, utána evés, és azután a 6 órás vonattal utaztunk Pestre, nem is, a 10 órás vonattal, mert kapuzárás volt már. Csöngetni kellett a házmesternél, nagyon pikáns mosollyal fogadott bennünket. Másnap reggel már volt látogatónk. Az első emeleten laktak a Riedlék, kolléga volt, és hozta a két szabadjegyet Fiuméig és a hajójegyet Velencéig. Harmadnapon elutaztunk. Este felültünk a fiumei gyorsvonatra, reggel érkezünk Fiumébe, onnan átmentünk Abbáziába. Nagyon szép idő volt, fürdöttünk a tengerben, és este fölültünk a hajóra, és mentünk Velencébe. Ott töltöttünk egy nagyon szép hetet, minden nagyon szép volt, és akkor onnan visszautazva Szombathelyre mentünk a bátyámékhoz, ott is töltöttünk egy hetet. Onnan hazamentünk, még szegény uram nemigen evett az én főztömből, nem tudta, mi vár rá, utána pedig fölmentünk Trencsénbe, mert el akart vinni az én férjem a szülei sírjához, és az ottani rokonságnak bemutatni.

Hát rettenetes nagy szenzáció voltam Trencsénben, vidéki városban, ahol egyik ember ismeri a másikat. Sorban bemutatnak különböző furcsa nevű rokonoknak, Ripka Arisztid, Ripka Kamilló. Az egyik családnak volt Zoárd, Títusz és Brunó nevű három gyermeke. Ilyen szörnyű neveket adtak a gyerekeiknek. Ez előkelőséget jelentett. A Ripka család különben előkelő család volt, az akkori főpolgármester Pesten Ripka volt, nekik rokonuk. Szóval lezajlott ez a látogatás is.

(Folytatása következik.)

Bari Károly

ŐSZ

Hallod-e, amit mondok, Istenem?
 én beszélek,
 sok évig tartó vándorlás után ismét útra készülök,
 búcsúznak tőlem
 a lombjukat vesztett fák,
 a záporok ezüst szűrásaitól kisebesedett rétek,
 a színek,
 már tudnak készülődésemről
 az évszakkal harcoló, vadul ordító virágok,
 az emberi fogalmakkal megérinthető
 valóság elhagyása
 nem kiszabadulás a létezésből,
 suttogják a lehullott levelek,
 a végeesség minek a kapuja?
 hová indulok?

Sopotnik Zoltán

FUTÓSÁR

A cipőjéről kaparja a sarat. Mint
hőskora emlékeit a rozoga színész.
Már a mozgása sem a régi. Neki sem.
Vajon ez az év is a menekülés éve lesz,
kérdézi magától, vagy a mindentudó
angyaltól a tóban. Kaparja a földet.
Már megint a szíve elől menekül majd?
Vagy a gyerektől, aki a lelke képeit rakosgatja
össze? Hülyeség. Lélekfotók. Még mit
nem. Kaparja a lelkét. Nem lát semmit.
Nehéz munka. Kicsit maga ellen is kaparni.

FUTÓNYÁR

Talán. Lüktetni kéne. Mint a nyár.
Dobálni belső színeinket a világra.
Talán. Hiába. Mondatokat használni
hőmérő gyanánt. Nézni a higanyt,
ahogy a lassú erőlevesbe csöppen.
A melegtől ugyanis szétrobbant a mérő.

Talán. Lüktetni kéne. Hagyni, hogy
lelkes futó zápor teremtsen nyugalmat.
Adjon erőt. És porladjon szét a bőrön.
Talán. Hiába. Érzelmeket fotózni.
Bezárkózni egy távoli sötétkamrába.

Talán. Fel kéne nőni a nyárhoz.
Előhívni mindent, kivinni a tóra.

Ember- és időpróba.

FUTÓMÍTOSZ

Istenek jeleit fedezi fel a nád aljában.
Kopott álomsarkantyút például, szellem-
pajzsot, ahogy bágyadtan ringatja a víz.
Hajnalban – mielőtt dolgozni menne – mindig
lejön ide, nézi a sárgán világító nádat.
Míntha csak neki világítanak. Biztos van a
lelkében valami, amitől így bízunk benne
a természet. Meg az istenek is. Vagy a szellemek.
A múltkor, mikor egy szomorú pillanatában
széttárt karokkal beállt a növények közé,
úgy átvilágították, akár a röntgen. És akkor
meglátta a szívében azt a három foltot, amiről még a
nagyamamája mesélt. Hogy vannak olyanok,
akiket három helyen is megégetett a mítosz.

Voigt Vilmos

ANEKDOTIKUS ÉRVELÉS EGY ÜGY ÉRDEKÉBEN

Lektori jelentés Marót Károly tanulmányairól

A nagy hírű Mundus Magyar Egyetemi Könyvkiadó – a magyar folklorisztika, etnológia, vallástudomány és művelődéstörténet egyik legfontosabb publikációs fóruma – most a néhai Marót Károly ókortudós, egyetemi tanár, akadémikus tanulmányait kívánja megjelentetni két kötetben. Ehhez semmilyen aktuális érdek nem köti.

Pompás ötlet: rajta! Csodálom, pontosabban mondva nem csodálom, miért nem jutott más eszébe ugyanez a kézenfekvő (görögül: térdenfekvő) ötlet!

Csodálom, hiszen Marót a magyar ókortudománynak már életében is (kiéne is?) közismert kiválósága, egyedülálló csillagzata volt. Hosszú élete (1885–1963) során a kolozsvári, majd a szegedi, végül a budapesti egyetemen volt igazában a korai görög filológia (és egy kicsit a vallástörténet) professzora, aki voltaképpen a Homérosz előt-től a „homéroszi”-ig terjedő jelenségekkel foglalkozott. És maga is csakhamar rájött arra, hogy ez vallástörténetet, néplélektant, költészetpszichológiát és a rítusokra meg ünnepekre koncentráló néprajztudományt is kell, hogy jelentsen. Megszállott olvasó lévén, e tárgykörökben igyekezett el is mélyedni – ami nála magányos olvasást jelentett. Meg friss nemzetközi kiadványok recenzálását, kongresszusokról készített beszámolókat.

Nem csodálom, hiszen az aradi születésű Marót (1902-ig Kronstein) nem igazán tudta magát adminisztrálni, a zsidóüldözés idején életveszélyben volt (noha már 1907-ben kikeresztelkedett, keresztnéje Margalits Ede volt) nevezetes vagy fontos kortársaihoz (Kerényi Károlytól Dobrovits Aladárig, Trencsényi-Waldapfel Imréig, sőt akár Szabó Árpádig és Borzsák Istvánig) semmilyen szorosabb személyes érdekviszony nem fűzte, és ők inkább megtűrhető csodabogárnak, mint társnak tekintették. (Sőt nézeteik és életútjuk Kerényivel kétszer is keresztezte egymást.) Marót sokáig késő szegedi (1946) majd pesti (1947) professzori kinevezése, majd csak botrány árán sikerült akadémiai rendes tagsága (1956. május) jól jelzik, a senkivel szemben ellenfelet nem jelentő szobatudós körül is milyen furcsa indulatok gomolyoghattak, még egy olyan igazán érdek nélkülinek tekinthető tudományterületen is, mint a prehomeroológia.

A magyar néprajztudományban viszont egy időben orákulum szerephez jutott, és nem csupán Ortutay Gyula dicsérte minden lehetséges alkalommal, hanem ő írta Bátky Zsigmond nekrológiáját, Viski Károly is elfogadta tekintélyét, sőt még a szúrósan kritikus Vajda László is voltaképpen elismerte, olykor még tanítójának is nevezte. Ugyanakkor, noha „*rítus és ünnep*”, „*nem prelogikus, hanem szublogikus*” szakkifejezéseit azért idézték, ám senki semmilyen néprajzi következtetést nem vont le ezekből, és szóban gyakran megjegyezték az őt egyébként nem támadó folkloristák/néprajzkutatók: „Károly bácsi nemcsak zűrzavaros, nemcsak érthetetlen, hanem értelmetlen írásokat gyárt.” Amikor Tálasi István a NÉPRAJZI ÉLETÜNK KIBONTAKOZÁSA című tudománytörténeti összegzésében (1948) őt, Shirokogoroffot és a „funkcionalista” Gunda Bélát nevezi az 1945 utáni magyar néprajz kibontakozását elősegítő példaképeknek, dolgozatát nem engedte vitára bocsátani a Néptudományi Intézetben. Amikor pedig megjelent a füzet, a visszhang ez volt: „a Pista amilyen okos volt az alföldi néprajz feladatai megfogalmazásakor, olyan vak volt, amikor bedőlt Marót értelmetlen szözuhatagának és ezer, kaotikus lábjegyzetének”. A szocialista magyar néprajz elvi alapjait lefektetni kívánó siófoki tanácskozás előtt már elkészült Marót önként vállalt „marxista-leninista” elméleti írása. Ebben Wilamowitz és Lévy-Bruhl volt az egyik oldalon, Péter László, Ortutay Gyula, Marót Károly és I. V. Sztálin a másik oldalon. Ez a gépirat volt a legzűrzavarosabb magyar néprajzi szöveg, amit valaha láttam. És (milyen is a sors iróniája!) közben kiderült, hogy „a népek nagy vezére” – egyszerűen hm, hm. Marót ekkor persze menteni akarta a menthetőt, és desztalinizálta azt az elméletet, ami már addig is 100% Marót és csak + 100% Sztálin volt – azaz (legalábbis matematikai) képtelenség. Az átirás viszont már orvosért kiált! Szerencsére sosem jelent meg, és azt sem tudom, hol vannak még belőle példányok! (Biztosan vannak!) Maga a siófoki néprajzi vita egésze sem volt jobb. A fő probléma itt az volt, hogy Marótnak fogalma sem volt, mi is az a fogalom, hogy „társadalmi osztály”, amit pedig Marxból még Sztálin sem mert kidobni. Azután Marótot az a fogalom, hogy „nép”, egyáltalán nem érdekelt. Ez számára érthetetlen valami volt, viszont a „vulgus in populo” legalább jó kiindulópont, az „idiosz en koino” pedig reveláció. Mindebből „szocialista néprajzelméletet” csíholni – mégpedig a kulákprés és a padláslesöprés éveiben, sőt az „olvadás” kacskaringós ideológiai ösvényén – ezt még Marót rabulisztikája sem tudta elérni.

Nem tudom megítélni, ókortudósaink Marót életének utolsó évtizedeiben valóban miként vélekedtek róla. Azt azonban tudom, hogy amikor mi még (az 1960-as évek elején) hallgattuk Homéroszról elnevezett egyetemi óráit (amelyek során H. neve el sem hangzott, mivel a hettitákról és a lineáris B megfejtéséről volt szó – száraz, ám pontosan követhető, középiskolai módon világos előadásban, cseppet sem bonyolult és

áttekinthetetlen okfejtéssel!) a három (!) hallgató között egy sem volt latin vagy görög szakos... És arra is emlékszem, professzortársa ugyanezekben az években beosztottjával szatyorban vitette át eladandó Marót-különnyomatait a Váci utcában a bölcsészkar épületével szemben akkor még meglevő antikváriumba. (Ötven fillér/különnyomat eladási árban, azaz az eladó tudós kolléga legfeljebb 20 fillér/különnyomat bevételre számíthatott. Persze, milyen jó lenne most ezeket a különnyomatokat megnézni, mivel Marót bele szokott javítani, újabb adatokat beiktatni még különnyomataiba is!)

Talán mindebből érthető, miért is van szükség arra, hogy e nagy és éles elméjű szak tudós művei feltámadjanak! Ne csak a furcsa személyiség emlékképe maradjon meg. (Már akiben.)

Azt hiszem, Kríza Ildikóval mi vagyunk azok, akik utoljára hallgattuk egyetemi órát az említett években. Ekkor egy kontaktusra képtelen, riadt és megalázott ember jelent meg előttünk, aki a szemináriumi szobában az asztal túloldalára menekült, ha a vele egy szobában levő kartársai közül bárki kijött vagy bejött, nem is szóltak egymáshoz, és gondosan az asztal két, szemben levő oldalán közlekedtek.)

Szégyen lenne, ha az 1906-tól majd' hatvan éven át publikáló Marót Károly munkássága örökre feledésbe merülne.

Ami a kiadás tervét illeti, a javasolt megoldás célravezető. Két kötet készülne el: egy „ókortudományi” és egy „néprajzi” kötet. Mindkettő új távlatot adhat azok számára, akik úgy gondolják, nem velük kezdődik a világ, másoknak is volt mondanivalójuk. A két kötet esetében egy-egy dolgozat hova sorolása kérdéses lehet, ám az a fő, hogy mindezeket valahol közöljék. A néhány olvasó így is, úgy is belelapoz majd a másik kötetbe. Marót tudományos műveinek teljes bibliográfiáját csak az egyik kötetben kell közölni. A másik kötet olvasója is látogasson oda! Melyikbe? Válaszom egyszerű: amelyik előbb jelenik meg a könyvpiacra! Marót életrajzának kb. 1 oldalas, „archontológiai” áttekintését viszont mindkét kötet hozhatná, azt is el tudom képzelni, hogy akár egy borítólapon. Ugyanis Marót Károlynak – mint sok tudós társának – nem volt „élete”. Művei voltak. Jó lenne fényképet is adni: ám nem csak azt az egyetlen, savanyú és öregkori képet, amely többször is megjelent már, és amelyre én is emberközelből emlékezhetek. A beesett szemű, áldozati birkára hasonlító, megtört emberét. Hanem egy fiatalkori képet is! Honnan? Quero.

Egyébként egyszer láttam nevetni! Az Ókortudományi Társaság ülése volt az Akadémia épületében. Ennek Marót hosszú időn át elnöke volt. És az előadó előadói hevében leverte a kancsóban az asztalra készített vizet, ami azonban – csodák csodája! – épségben érkezett a földre, sőt szinte ki sem loccsant belőle a víz. Károly bácsi az első sorban ült, és szigorúan figyelt, mint mindig. És nem akkor, amikor leesett a kancsó, hanem akkor, amikor az emelvény alján szépen megállt, kicsit rezgett, ám el sem dőlt, akkor kezdett hahotázni. Ami nem a görög szép és értelem szabta mosolygás (*gelosz*), hanem a rekeszizomból származó (*azaz frénetikus*) röhögés volt, és legalább két percig tartott. Minthogy Marót nem úgy röhögött, hogy *bruhahaha*, hanem úgy, hogy *frehehehe*. Amire azért is emlékszem, mert egyszer említette valamelyik óráján, hogy Lukianosznál is ez a fajta nevetés van meg, éppen a szubtilis ironia kontrasztjaként. (Leírva e szavakat, magam persze sírhatnék, mivel azt látom, ma nálunk is éppen e fogalmak és az ezeket létrehozó nyelvek és kultúrák ismerete örökre szűnik meg.)

Újabb érv: addig, amíg van valaki, aki ki tud adni egy Marót Károly-kötetet (megnyugtathatom a mai médiavezéreket: már nem sokáig kell ilyen embert megtúrniók!) – addig kell a kiadással kísérletezni!

Mind az ókortudományi, mind a néprajzi kötet dolgozatait a közlés időrendjében kell publikálni. Itt biztos lesz egy-két apróság, amit a kiadást végző szakértők tájékoztatásul megjegyezhetnek, ha akarnak. Marót dolgozatainak esetében sem a megfogalmazások kalendáriumi időrendje számít, hanem a gondolkodás folyamatossága és öntörvényűsége. Minthogy azonban ennek a folyamatnak 99%-a a tudós agyában zajlik le, és a kínálózó (vagy éppen megkövetelt) publikálási lehetőség legfeljebb csupán alkalom arra, hogy a tudós megint elmondja monomániáit, amit mindig ugyanúgy tudott, legfeljebb most még ugyanúgyabban tud, egy abszolút (publikálási) időrend valódi tudósok esetében illuzórikus. Mindezek ellenére az egyes tanulmányok megjelenési sorrendjét kell követni. Ha szükséges, némi magyarázattal.

Külön kérdés az, mit tekintünk „tanulmánynak”, és ezeket hogyan is közöljük? Az ilyen jelleggel megjelent írások biztosan tanulmányok. Ám Marót írt olyan könyvismertetések, kongresszusi részvételi beszámolókat, korábban közölt tanulmányaihoz kiegészítéseket és még újabb kiegészítéseket, amelyek közlésre érdemesek. Úgy gondolom, a „kiegészítések” az eredeti tanulmányokhoz kapcsolva közlendők. (Ilyen többszörös „újabb adalékok” jellegű sorozat egyébként a szorosabb értelemben vett néprajzi tanulmányok között nincs.) Marót néprajzi írásaiban ugyanazt az érvelést többször is előadja, csekély módosítással, ám önálló dolgozatokban. Itt nincs jobb megoldás, mint e különböző szövegek eredeti formában, azaz teljes közlése. Bármilyen más megoldás zűrzavarhoz vezetne. Ha lesz olvasó, az úgyis észreveszi, miben módosult Marót felfogása munkásságának évtizedei során. A tanulmányok és „egyéb írások” el is különíthetők, időrendben és együtt is közölhetők. Az a fontos, hogy ezeket is teljes egészükben hozza az új kiadás, még az esetleges ismétlődések ellenére is. Bármilyen más megoldás itt is a már említett zűrzavarhoz vezetne.

Marót azért a közismertnél többtémájú szerző volt. Ha eltekintünk is fiatalkori magyar nyelvi és irodalmi írásaitól, az első világháború előtt írásai jelentek meg a *Nyugot*, az *Uránia*, sőt akár a *Huszadik Század* hasábjain. Az *Ethnographiában* 1912-től jelentkezett, ismertetéssel, ahogy más tudományos folyóiratokban is szokta. Folyóiratunkban közölt első tanulmánya (A HOMEROSI EPOSZOK VALLÁSTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGÉRŐL) ehhez képest pár évvel későbbi (1917). Marót kapcsolata a magyar néprajztudomány élete végéig megmaradt. „Néprajzelméleti” írásait 1936-ban, 1938-ban, 1939-ben, 1940-ben, 1945-ben közzétek. Ám ő jóval hosszabb időn át recenzált folklorisztikai dolgozatokat, legtöbbször a szorosabb értelemben vett „néprajzi” határokon kívülre: 1916-ban Róheim lélekhitkönyvét, később nem csupán Ortutay Fedics-kötetét (1940), hanem már korábban is a NYÍRI ÉS RÉTKÖZI PARASZTMESÉK-et, majd a SZÉKELY NÉPBALLADÁK-at, az ÚR ÉS PARASZT A MAGYAR ÉLET EGYSÉGÉBEN című nevezetes tanulmánygyűjteményt, sőt még Vargyas Lajos „Áj falusi” gyűjtését is (ÁJ FALU ZENEI ÉLETE). (Jóval később a Kálmány-hagyaték kiadásának első kötetét is bemutatta.)

Még ennél is fontosabbnak tekinthetjük munkásságának azt a részét, amelynek során „klasszikusokat” (nem csak klasszika-filológusokat) továbbít a magyar olvasókhöz. Ez a műlista imponáló: Oskar Böckel, Andrew Lang, Arnold van Gennep, Wilamowitz-Möllendorff, Eugen Fehrle, Benedetto Croce, Thomas Mann (1916), M. A. Czaplicka, Nathan Söderblom, Révész Béla, idősb Bibó István, Ernst Cassirer, Theodor Danzel, Kerényi Károly, Hornyánszky Gyula, K. Th. Preuss, Joó Tibor, páter Wilhelm Schmidt, Leo Frobenius, Wilhelm Mühlmann, M. P. Nilsson, Devecseri Gábor fordításai stb. A második világháború végétől az ilyen recenziók száma érthető módon csökken. Raffaele Pettazzoni, W. F. Otto még így is említést kapott. Nevetséges lenne azt hinni, Marót

csak ezeket a műveket ismerte. A felsorolásból mi ki is hagytuk azt a több tucat recenzíót, amelyekben a Homérosz-filológia újabb publikációit (élete végén az Ovidius-kutatás hozzá eljutott műveit) recenzálta. Am az impozáns szerzőlista egyértelműen tükrözi, milyen magasan „társalgott” Marót kortársaival. Az ő ismertetései ugyanis szellemi önportrék, gyakran nem is a bemutatott szerző vagy könyv, mint olyan érdekli, hanem egy-egy olyan téma, felismerés, amelyet rögtön magáénak érez, máskor a magáéhoz képest primitívebbnek tekint. Az elutasítást pedig, gondolom, az *argumentum ex silentio* elv alapján találhatjuk meg. Egyébként azt is, hogy Marót egyetlen „marxista” művet sem ismertetett.

Erről is tudok anekdotával szolgálni. Ortutay szerdán délelőttönként jött át a Folklore Tanszékre. Egyszer késett, és a megbeszélt időre már feljött Marót Károly nálunk várta. Ortutay telefonált, üzente, hogy jön, „és addig illő tisztelettel szórakoztassátok Károly bácsit!” Minthogy az angol marxista ókortudós, George Thomson Aiszkhülosz-könyve nálunk „etnológiából” kötelező olvasmány volt, és az akkori Lukács-óvoda igen nagyra értékelte Thomson más műveit is, megkérdeztem, őneki mi a véleménye. Válaszában először a fordító (Meller Ágnes) személyét méltatta, majd arról beszélt hosszasan, mi a különbség A GÖRÖG IRODALOM KEZDETEI című könyve magyar és német kiadása között. A Manolisz Glezosz-rajongó angol marxistáról Marót egy szót sem mondott. Végzőra érkezett meg Ortutay, aki hozzáfűzte: „Könyved német kiadását nekem köszönheted!”

Marót nemzetközi hírnevéről, esetleges hatásáról keveset tudunk. Minthogy a nemzetközi vallástudományi, majd esztétikai, etnológiai kongresszusokon ő szokott megjelenni, ezekről szóló beszámolóit tényként közlik az általa elért nagy hatást. Am voltaképpen keveset publikált külföldön, idegen nyelvű írásainak túlnyomó többsége a magyar tudományosság idegen nyelvű kiadványaiban jelent meg. Ugyanebben az időben ókortudós/klasszika-filológus pályatársai közül Kerényi világhírű volt, a bizantinológus Moravcsik Gyula akadémikus külföldön még annál is elismertebb volt, mint itthon. Trencsényi-Waldapfel MITOLÓGIÁ-ját talán csak kazahul nem adták ki a Szovjetunióban. Borzsák István pedig Teubner-szerző volt, sőt Szabó Árpád (noha érdekes kacskaringókkal) akkor éppen a görög matematika kezdeteinek világhírű tekintélye. Marót nemzetközi tekintélye egyikhez sem volt mérhető. A nemzetközi befogadás és hírnév ügyében azonban csak akkor látnánk pontosabban, ha ismernénk, külföldön kik recenzálták Marót ókortudományi munkáit, és mit írtak ezekről. Hatottak-e ezek valakire?

Marótot a nemzetközi néprajztudomány pedig csak Ortutay egyik beosztottjának tekintette, mondjuk Papp József rektori titkár, Dégh Linda és Dömötör Ákos mellett. Vagyis semmilyen önálló jelentőséget nem tulajdonított neki.

Ezzel kapcsolatban Robert Wildhaber szavaira emlékszem. Az akkor nagyszerű nemzetközi néprajzi bibliográfia, az INTERNATIONALE VOLKSKUNDLICHE BIBLIOGRAPHIE évtizedeken át működő szerkesztője, aki „mindenkit ismert”, amikor Budapesten járt, és a Folklore Tanszéken fogadta őt Ortutay, két személyes kéréssel állt elő: szeretne megismerkedni az „eine sehr begabte Familie” tagjaival, úgymint „der Sándor, die Tekla und der kleine Ákos Dömötör”, valamint – fordult Ortutayhoz – „dein alter Famulus, Karl Marót” is jöjjön oda. Egyébként Marót ekkor már nem élt. (Nem tudom, nem kell-e itt mégis megemlíteni, hogy sok más Marót/Maróth sem rokona Marót Károlynak. Maróth Miklós ókortudós és orientalista, jelenlegi osztályelnök sem.)

Marót tüzetes életrajzának megírása nem e két kötet elkészítőinek feladata, noha ehhez jó alkalmat adhatna. Egyébként Marót halála (1963) után a nekrológok szokv-

nyos szavakkal értékelték nagyra. Később néhány érdekes forrás vált ismertté: levelezése Róheim Gézával, a Bibó családdal. Még tanulmány is készült a néprajztudományhoz fűződő kapcsolatairól. Ám szerencsére pár éve megjelent egy kiváló áttekintés az egész életműről – Ritoók Zsigmond: MARÓT KÁROLY (1885–1963), Budapest, 2002. (EM-LÉKBESZÉDEK AZ MTA ELHUNYT TAGJAI FELETT) –, amelyet természetesen közölni kell a mostani kiadásban is, legfeljebb kiegészítve – noha a dolgozat így is teljes egész, páratlan gyöngyszeme az egy-egy tudóst bemutató sorozatnak. És az is ritkaság számba megy, hogy Ritoók elolvasta azokat a Marót-írásokat (is) – amelyekről beszél. Minthogy ő sokat merít az akadémiai kéziratár irataiból, érdemes lenne a kétkötetes kiadásban (például a bibliográfia végén) megemlíteni, milyen Maróttal kapcsolatos iratok hol találhatóak. És hol van Marót könyvtára?

Marót idegen nyelvű munkái nem szó szerinti másai magyarul megjelent írásainak. Mégis – és nemcsak terjedelmi okokból – most azt mondanám, ezeket nem kell közölni a két magyar nyelvű kötetben. Az pedig egyszerűen kivihetetlen, hogy ezeket bárki magyarra fordítsa. Marót ehelyett biztosan újabb parafrázist javasolna. Életeleme volt ugyanis újabb és újabb ismeretek beleolvasztása a maga gondolatvilágába.

Ehhez is tudok „anekdotával” szolgálni. Amikor az 1960-as budapesti komparatív irodalomtudományi konferencián megismertem kiváló szovjet filológus, Viktor Schirmunski – pontosabban V. M. Zsirmunszkij – VERGLEICHENDE EPEFORSCHUNG I. című könyve 1961-ben Kelet-Berlinben megjelent, recenziót írtam erről. Ebben, mint afféle fiatalember, mindenféle más műre is hivatkoztam, Jan de Vries, Jean Rychner, P. G. Bogatirjov, Maximilian Braun és mások könyveire. Akkor még az Akadémiai Könyvtár olvasótermében a kérőpulton ott voltak az új szerzeményeket tartalmazó, rendszeresen sokszorosított kis iratok, úgyhogy bármely érdeklődő hozzájuthatott az újdonságokhoz. Nagy örömmel kézbe is vettem ezeket. Amikor ismertetésem átdolgozására készültem, megint látni akartam e műveket. „Ki van kölcsönözve”, volt a sztereotip felelet. Magam nem csüggedtem, és újra meg újra ki akartam kérni ezeket, ám mindig ugyanezt a választ kaptam. Egyszer egy fiatal, tájékozatlan könyvtáros volt szolgálatban, aki bevitt a következő szobába, ahol a kartonokról megállapíthattuk, hogy mindezeket a könyveket Marót Károly kölcsönözte ki. (Ezt nem lett volna szabad elárulnia a könyvtárosnak.) Aki, mihelyt olvasta egy általa teljesen ismeretlen ember recenzióját, azonnal elkezdte olvasni az általa korábban nem ismert műveket. Azt hiszem, máig ő volt eposzelmélet-ismertetésem egyetlen olvasója! Azt pedig, hogy mit vont le mindebből Marót, lehet olvasni AZ EPOPEIA HELYE A HŐSI EPIKÁBAN című, már halála után, 1964-ben megjelent könyvében. Az egyszerűség kedvéért ide írom: semmit! Csak a maga ötleteit ismételte. E kis könyvében annyiban mond többet 1948-as kis könyvéhez képest (amelyben Homérosz „*a legrégibb és legjobb*”), hogy immár az egyetlen igazi eposz („*epopeia*”) a Homéroszé. A világ összes többi epikus alkotása ehhez képest csak földszinti vagy alagsori „eposz” (és nem „epopeia”).

AZ EPOPEIA... az Akadémiai Kiadónál jelent meg. Hivatalos lektora nem egy klasszika-filológus, hanem Ortutay Gyula volt. Egy pillanatra még én is láthattam nála Marót kéziratát (amelyben feltűnt, hogy a néprajzkutató Takács Lajos neve ch-val volt írva), ám „főnököm” nem adta ki nekem (vagy nem nekem adta ki) a kéziratot gondozásra. Pedig ez ráfért volna! Most is nyilvánvaló, hogy a kötet különböző időkből származó három fejezete egymástól is eltérő értékeléseket tartalmaz (mondjuk Menéndez Pidal többször többféleképpen előadott bemutatása ilyen), és igen árulkodó tény, amikor kiderül (98. o.), hogy Albert B. Lord THE SINGER OF TALES c. könyvét (1960, azóta persze sok új kiadásban és nyelven) Marót sosem látta, és nem is érthette meg. Ó Lord

1953-as tanulmánya óta tőle nem olvasott semmit! Pedig ekkor már a „harvardi epikakutató iskola” főművének számított, és az „*oral formulaic poetry*” máig az epikakutató világszerte csörgedező egyik fő áramlata.

Marót szerteágazó utalásrendszere azt a benyomást kelti, hogy az olvasó az ő segítségével tájékozódik a tárgyalt kérdéskörben. Ám Marót még a beláthatatlan Homérosz-irodalomból is csak azt idézi, ami neki jól jön. Hosszú listát sorolhatunk fel mindarról, amit meg sem említ, és ezek között tekintélyes hányadban olyan művek vannak, amelyeket megnézhetett volna – ha akarta volna. Az EPOPEIA... három fejezetében, 114 oldalon legalább 300 lábjegyzet olvasható. Ezekben Marót több mint száz esetben a maga műveit idézi, megemlítve, máshol mit írt az éppen szóba hozott témáról vagy másról. Azaz voltaképpen egyetlen ideális olvasó lebeg a szeme előtt. Az, aki betéve tudja Marót Károly összes művét. (Könnyű rájönni, ki is volt ez a kiválasztott személy.)

Marót halála után ez az ideális olvasó ugyan még nem született meg, ám egy kétkötetes válogatás jó útbaigazítás lehet ebbe az irányba.

Minthogy a kétkötetes Marót-kiadást mindenképpen megjelentetésre ajánlom, mégpedig úgy, hogy a két, párhuzamos kötet munkálatai egyszerre folyjanak, és a megjelenés is igen közel essen egymáshoz, remélem, ott már nem lesz szükség anekdotákra. Ott Marót dolgozatai beszéljenek!

Gondolom, az előbbieken legalább valamennyire sikerült érzékeltetni azt, hogy még egy „elefántcsonttoronyba” vagy legalábbis „csigaházba” húzódó tudós élete és hatása sem olyan egyszerű dolog. Magyarországon és a XX. században SEM. (A nagybetűt az kívánja érzékeltetni, másutt sem más a helyzet.)

Ami pedig egy személyes „műfaji” deklarációt jelent: sokszor kapunk olyan, „formális” felkérést, hogy ezt vagy azt a kiadványt ajánljuk, támogassuk, indokoljuk fontosságát. Gyakran csak pár sort firkantunk, ám nemritkán érdekes, érvelő írás születik, messze túlmutatva a konkrét házi feladaton. Sok évtized alatt sokak írtak ilyen, gyakran tanulságos „lektori” vagy „ajánló” szövegeket. Sajnos, e „műfajból” igen ritkán látott valami napvilágot.

Centauri

KÉKANGYAL

Tiszta lapot nyitottam. Határozottan emlékszem, máskor is így szoktam, este tíz felé, WORD-ben, ahogy kell. Kissé ugyan elkábított a hőség, egész délután remegett a karom, mint alkoholista kezében a bibliapapír; igen, mert régen írtam; mégis, amikor az asztalhoz ültem, fent, az emeleten, határozottan magamnál voltam. Épp ezért megdöb-bentem, amikor nem fehér, hanem fekete lap nyílt meg. Gondoltam: el se indult a WORD. De elindult! A fejléc jól látszott: Fájl, Szerkesztés, Nézet, Beszúrás, Formátum, Eszközök, Ablak... Rájuk kattintottam, minden működött. Mindent rendben találtam, csak az elrendezésnél hiányzott a sorkizárt. A lap viszont – bármit tettem is, bárhova klikkeltem is – koromfekete maradt. Nem estem kétségbe. Szokatlanul nyugodt voltam. Az ablakon át nyirkos, mosott ruha illata áradt a dolgozószobába. Gondoltam, talán a mo-